LANGUAGE AND THE FUNCTIONS OF MEDIA TEXTS. UNIFORMITY AND PECULIARITIES IN THE HUNGARIAN MEDIALECT FROM ROMANIA

Reka Suba, Assoc. Prof., PhD, Sapientia University of Tîrgu Mureş

Abstract: The ethnic minorities' attitude towards mothertongue and its preservation and cultivation strongly depend on the linguistic models provided by institutions like the school, church and mass media. Such models prove to be essential factors of creating and maintaining proper linguistic behaviour, as besides the inherent aspects of bilingualism or plurilingualism, we should also take into account the effects of a third phenomenon , i.e. diglossia. All three elements may shape the communicative potentials of bilingual individuals. This is the reason why, in this study, we aim to approach the issue of the language of the Hungarian media from Romania, through the lenses of its linguistic peculiarities and usage characteristics.

Keywords: language of the media, medialect, linguistic norm, model, language usage variant.

Relaţia minorităţilor naţionale faţă de limba maternă şi faţă de menţinerea sa depinde într-o mare măsură de modelele oferite de educaţie, religie şi mass-media.

Aceste modele lingvistice sunt cu atât mai importante cu cât în cazul bilingvismului sau plurilingvismului specific minorităţilor naţionale trebuie să ţinem cont şi de un al treilea fenomen numit diglosie, ceea ce, la rândul său, ar putea contribui semnificativ la potenţialul comunicativ al persoanei minoritare.

În vederea analizei acestor probleme însă, trebuie să se ia în considerare şi anumite aspecte specifice cum ar fi constanţa sau schimbarea radicală a mediului lingvistic (fenomenul grupului etnic dispersat, al diasporei, precum şi al blocului etnic omogen), noţiunea ariei lingvistice (care iarăşi poate fi dispersat sau uniform), diversitatea situaţiilor de vorbire, apartenenţa limbii la o anumită cultură, prestigiul amândurora, precum şi gradul lor de diferenţiere/abatere din acest punct de vedere, unde prestigiul unei limbi atinge cote mult mai înalte, în mod real sau în mod dirijat (Fülei-Szántó 1992).

Perioada de dinaintea schimbării regimului comunist, poate fi caracterizată printr-o tendinţă accentuată de asimilare din partea naţiunii majoritare, ceea ce ducea la menţinerea privării informaţionale cu ajutorul reducerii numărului şi duratei emisiunilor de radio în limbile minorităţilor naţionale, cu împiedicarea difuzării presei scrise etc. Însă o comunitate lingvistică, dispersată atât din punct de vedere social, cât şi geografic şi totodată privată de posibilităţile dezvoltării sale culturale, din cauza acestei marginalizări poate să se menţină nu numai la un nivel lingvistic anterior, ci şi la unul cultural, ceea ce duce la o ruptură semnificativă faţă de nivelul cultural al naţiunii la care aparţine (Fülei-Szántó 1992). După schimbarea regimului fluxul informaţional a început să revină la normal, crearea structurilor instituţionale proprii însă a fost împiedicată în continuare de politicile educaţionale şi de reglementările legislative şi mass-media.

În ceea ce priveşte informarea publică, pe lângă faptul că producţiile pieţei mediatice din Ungaria, au devenit accesibile şi pentru minoritate maghiară din România (atât emisiunile posturilor de radio şi televiziune publice, cât şi cele comerciale) şi în decurs de 25 de ani s-au

BDD-V625 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:32 UTC)

înmulţit posturile comerciale de radio regionale sau locale, nu trebuie uitat nici faptul că unul dintre posturile publice regionale cu cea mai mare arie de acoperire geografică, Radio Tîrgu-Mureş – Redacţia maghiară, numai recent a început să emită în întregimea timpului de antenă exclusiv în limba maghiară.

În continuare dorim să enumerăm câteva dintre specificităţile lingvistice ale limbajului mediatic, considerat o piatră de temelie din punctul de vedere al menţinerii unei limbi la standarde corespunzătoare.

Caracteristicile limbajului mass-media

O caracteristică esenţială a informaţiei transmise prin mijloace şi tehnologii mediatice ar fi că se creează în urma unor selecţii anterioare, fiind o informaţie prestructurată. Prin aceasta se înţelege că proiectarea şi planificarea sa se produce cu o deosebită prudenţă, într-o măsură mult mai accentuată decât în cazul convorbirilor cotidiene sau a comunicării interpersonale în general şi numai după o verificare şi revizuire amănunţită, făcute de mai multe persoane, în etape diferite poate intra în emisie.

Natura, modul şi formele de realizare ale controlului şi redactării, bineînţeles, depind de natura mijloacelor de transmisie, dar, aici putem enumera structurarea conţinuturilor lexicale transmise de radio şi televiziune, şirul elementelor exprimate prin limbaj şi vocalizări, tehnicile vizuale de redactare în cazul emisiunilor televizate, care, duc la transmiterea unor sisteme complexe informaţionale, cu eradicarea contururilor nivelelor comunicative şi creându-şi împreună o viziune artificială şi caleidoscopică asupra lumii, o „conştiinţă-mosaic" al omului contemporan (Knoll 1999)[1].

„Controlul mass-media asupra societăţii se întinde şi asupra limbajului" – conchidea psihiatrul şi cercetătorul fenomenelor comunicaţionale, Buda Béla, încă la începutul anilor 80, dar cu o relevanţă necontenită şi în zilele noastre (Buda 1985: 9), pornind de la ideea că pe când în perioadele anterioare în cazul societăţilor care se luptau pentru autonomia lingvistică, de exemplu în Ungaria epocii reformiste (1825-1848), dar şi în secolul 20., trebuia dusă o luptă perseverentă pentru ca limba proprie să devină în acelaşi timp şi limba informării publice – iar în acea perioada aceasta din urmă includea şi limbajul scenic, editorial, oficial-administrativ şi militar -, în urma unui moment de cotitură, când limba naţională a reuşit să devină principalul mijloc de comunicare, în cazul comunicării în masă a început procesul de codificare a unui limbaj dominant şi extinderea sa asupra unei arii cât mai mari a societăţii (Buda 1985: 9-10).

Cu aceasta a început un proces de nivelare lingvistică, ceea ce devenea tot mai accentuată şi mai eficientă cu apariţia transmisiei radiofonice, ducând la răspândirea limbajului oficial la toate nivelele societăţii. Acest proces, bineînţeles, nu se datorează numai comunicării mediatice, ci au adus un aport important şi sistemul educaţional precum şi alte instituţii publice, dar un rol predominant îl are cu siguranţă limbajul mass-media.

[1] „Die Bedeutung der Information kann von Montage- und Aufzeichnungstechniken aufgewertet werden, erhalt ihre eindringliche Dramatik, aber betrifft vornehmlich ein Kurzzeintgedachtnis und ein kurzzeitiges reaktives Verhalten. Und in der technischen Aufbereitung ist nicht die Manipulation das Problem (...), sondern die Abfolge der Wirklichkeiten, die zusammenhangslos geworden sind. Das Fernsehen vermittelt ein Weltbild, das kaum mehr von Kriterien der Orientierung, eigenen Erfahrung und Urteilsbildung geordnet werden kann." – Reinhold Knoll: Gedanken zum Fernsehen, In: *Kétnyelvűség*, VI. évf. 2. sz., 1999, p. 23.

BDD-V625 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:32 UTC)

Acest efect de „amplificator social" al comunicării mediatice este considerat de către Buda Béla de natură lingvistică şi se manifestă în primul rând prin faptul că limbajul oficial al principalei pături cu statut de autoritate în societate, al păturii sociale cu o educaţie de nivel înalt şi care se strânge în jurul aparatului de stat şi al regimului instituţional, se consolidează şi prinde rădăcini şi în interiorul stratului social respectiv, precum şi prin faptul că limbajul mass-media este capabil să amplifice şi elementele lingvistice specifice diferitelor subculturi (limbajul tineretului, subculturi deviante, grupări sociale marcante, precum sportivi, artişti etc.), prin evocarea repetată a lor în vederea menţinerii aparenţei veridicităţii şi chiar dacă nu se identifică cu aceste modalităţi de exprimare, contribuie la răspândirea lor, făcând cunoscute în rândul populaţiei termenii subculturilor lingvistice, expresiile specifice anumitor limbaje speciale (Buda 1985: 10-11).

Uniformitate lingvistică

În cazul în care ne referim la limbajul presei audiovizuale maghiare din România, trebuie să ţinem cont şi de câteva aspecte specifice şi anume că redactorii, crainicii, prezentatorii şi colaboratorii externi de etnie maghiară ai posturilor publice sau comerciale de radio şi televiziune, datorită situaţiei lor minoritare, sunt persoane bilingve, care pe lângă aceasta pot folosi şi dialectul lor local (de proveniență), în decursul interacţiunilor lor private, iar modelul lor lingvistic primordial nu este acea limbă normativă standardizată[2] care în cazul tuturor limbilor naturale constituie un limbaj creat în mod artificial, ci o variantă regională a acesteia, limbajul regional transilvănean, şi numai în al doilea rând varianta standardizată a limbii normative maghiare.

În mod general însă, putem conchide că structurarea specifică a informaţiilor mediatice duce la o uniformizare a limbajului mediatic, ceea ce se manifestă şi în acel aspect că printre diferitele posturi mass-media nu se poate semnala o diferenţă evidentă din punctul de vedere al limbajului utilizat (Buda 1985: 11).

Într-o altă ordine de idei, lingvistul Balázs Géza, a atras atenţia cercetătorilor asupra unei sarcini „normative" tot mai actuale (Balázs 2000: 73) care ar viza delimitarea nivelelor culturale şi stilistice care joacă rol de model în interiorul limbii normative, precum şi definirea rolului dialectelor, deoarece încă nu există o atitudine ştiinţifică privind utilizarea elementelor dialectale în limbajul mass-media şi angajarea de către posturile publice, a persoanelor care vorbesc în dialect. Cert este faptul că apariţia anumitor grade idiomatice în limbajul mediatic stârneşte polemici aprinse.

Deocamdată, aşadar, posturile de radio şi televiziune de limba maghiară (atât pe teritoriul Ungariei, cât şi pe teritoriul României) folosesc limbajul standardizat, în cazul în care nu emit pentru o anumită grupare socială cu o subcultură lingvistică aparte (emisiuni sportive, agrare, de tineret etc.), excepţie făcând genurile documentare şi de reportaj, în cazul cărora vorbitorii, şi anume, persoanele intervievate, comunică corespunzător caracteristicilor

[2] Definiţia lingvistului Balogh Lajos pentru limba standardizată: „limba normativă standardizată (...) în cazul fiecărei limbi constituie o etapă târzie în evoluţia limbii. În cazul limbii maghiare – similar celorlalte limbi europene – acest proces de standardizare numai la mijlocul secolului trecut a ajuns în acea fază ca pe lângă formaţiunile lingvistice naturale să apară limba normativă ca o entitate independentă, neţinând cont de ariile geografice, şi care treptat a ajuns într-o poziţie dominantă, eliminând dialectele arhaice" (Balogh 1990: 121). Alţi cercetători, pentru semnalarea apartenenţei minorităţilor naţionale la naţiunea-mamă, propun înlocuirea termenului de „normă centrală", standardizată cu cea de „normă comună" (Péntek 1998: 44).

BDD-V625 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:32 UTC)

propriilor lor limbaj. Buda Béla, însă ne atrage atenţia că redactarea şi structurarea informaţiei este evident și în privinţa acestor genuri mediatice: „Limbajul diferit de cel oficial, nici aici nu se manifestă în realitatea sa, ci numai într-o formă stereotipică, sub forma unor elemente lexicale sau expresii la modă, redactarea eliminând tot ceea ce se opune şablonului” (Buda 1985: 11).

În Ungaria, de exemplu, după formarea structurii plurale a mass-media, s-a trecut la definirea criteriilor lingvistice şi de principiu aferente statutului de post public, s-a elaborat o normă mediatică, care ţine cont de stratificarea socioculturală a receptorilor, susţine norma comunicativă socială şi publică, şi înlesneşte acel proces de socializare care vizează pe cele enumerate anterior (Balázs 1998: 100-101).

În continuare, este nevoie doar de verificarea şi întreţinerea permanentă a normei mediatice, iar tocmai la acesta servesc diferitele comisii lingvistice (Balázs 2000: 74).

În ceea ce priveşte însă alinierea limbajului mass-media maghiară din Romînia la normele mediatice din Ungaria, trebuie să luăm în considerare şi câteva aspecte specifice.

Deoarece în Transilvania secolului 20. s-a amplificat efectul limbii române, devenind limbă oficială, s-a produs un fenomen numit bilingvism asimetric (Péntek 2000: 170), cauzând modificări la nivelul limbajului maghiar regional: în general s-au amplificat procedurile analitice, la nivel lexical au apărut lexeme hibride, expresii şi calculi din limba română, iar la nivel fonetic şi fonologic s-a produs o aliniere, o egalizare parţială între cele două limbi (Péntek 2000: 166). Efectele acestor fenomene se pot resimţi şi în limbajul audiovizual maghiar din România, după cum se poate observa şi din seria monitorizărilor făcute asupra limbajului maghiar radiofonic şi de televiziune din România[3].

Limbaj mediatic vs. limbă maternă

Adaptarea la cerinţa alinierii la norma lingvistică mediatică[4], se poate urmări în primul rând în cazul textelor radiofonice şi televizate redactate anterior şi citite ulterior în faţa microfoanelor. Urechea experimentată recunoaşte imediat textul citit de pe prompter, ceea ce este explicabil prin faptul că lecturarea textului scris, denumit de către McLuhan „informaţie rece” opune o rezistenţă faţă de realizarea acelui mod de exprimare care aparent modelează vorbirea umană naturală. Acesta din urmă este prezentă numai la nivelul cerinţelor, dar „decongelarea” acestei „acustici congelate” după modelul vorbirii directe nu este deloc o sarcină uşoară (Balázs 1998: 101). Capcanele iminente pot fi: modul de exprimare „simultană”, cu arcuri sintactice întinse, specifice textului scris (Deme 1976: 17), precum şi urmărirea mai puţin conştientă a regulilor limbii vorbite. Iar toate acestea duc la greşeli frecvente la nivel suprasegmental: melodii greşite la nivelul propoziţiei şi al frazei, accentuări lexicale şi sintactice deplasate, intonaţie ascendentă la sfârşitul frazelor, suprasegmentare etc.

Deşi, nici în Ungaria nu există o normă explicită de pronunţie, o cerinţă de bază pentru norma mediatică – provenind din natura limbii maghiare – ar fi o fonaţie şi o articulare curată pe tot parcursul procesului comunicativ, deoarece în primul rând aceasta este baza intonaţiei corecte, necesare transmiterii informaţiilor cognitive şi emoţionale, precum şi a utilizării

[3] Monitorizarea lingvistică a limbajului audiovizual maghiar din România - 2010, 2011, 2012, 2013 – Universitatea Sapientia, Facultatea de Ştiinţe Tehnice şi Umaniste.
[4] Aici utilizăm termenul normei mediatice cu un sens restrâns, referându-ne numai la normele lingvistice ale limbajului audiovizual .

BDD-V625 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:32 UTC)

corespunzătoare a mijloacelor lingvistice suprasegmentale, vocalice, în vederea transmiterii şi interpretării textului (Balázs 2000: 115).

Şi din aceste considerente se poate vedea deci, importanţa problemei accentuării corecte din punctul de vedere al normei mediatice. Regulile de bază ale pronunţării şi accentuării sunt enumerate în diferite manuale şi cărţi de specialitate, membrii colectivităţii lingvistice însă, accentuarea corectă achiziţionează în mod spontan, inconştient şi împreună cu învăţarea limbii materne. Tocmai acestui fapt se datorează că rareori se produc greşeli de accentuare în cazul comunicării interpersonale cotidiene, în situaţii obişnuite de viaţă. Dacă însă această situaţie de bază devine indirectă, ieşind din cadrul situaţiilor multimediale, naturale de comunicare, de exemplu în cazul citirii textului scris, de foarte multe ori, actele lecturării şi ale interpretării se despart, generând astfel structuri lipsite de sens.

În Ungaria cea mai veche şi cea mai consecventă reglementare privind pronunţia mediatică a fost întocmită de Comisia lingvistică a Radio Ungaria. Reglementarea intitulată *Cerinţe de bază pentru obţinerea dreptului la microfon* (1998), stipulează foarte clar cerinţele pentru dreptul la apariţia radiofonică, precum şi cauzele refuzării acestui drept. În baza acestui act reglementativ însumează Balázs Géza, cerinţele de bază pentru obţinerea dreptului la microfon, care sunt următoarele (Balázs 2000:117):

- respiraţie silenţioasă de discurs
- voce sănătoasă, cu o rezonanţă bună, potrivită pentru modulaţii, ceea ce conferă vorbitorului o intensitate sonoră corespunzătoare
- pronunţie corectă (lungime fonologică, conformitate cu regulile de asimilare la nivelul consoanelor)
- citire şi pronunţie de text cu interpretare corespunzătoare, cu ajutorul utilizării mijloacelor fonetice la nivelul sintaxei şi al textului (accente, intonaţii, pauze, tempo, ritm de vorbire, intensitate, segmentare corespunzătoare)
- competenţă ce vizează segmentarea raţională-intelectuală a textului ca unitate sonoră, precum şi competenţe discursive şi de prezentare sonoră pentru reasamblarea acustică a textului
- un stil de vorbire corespunzător temei, situaţiei, rolului jucat în emisiune.

În cazul limbajului audiovizual maghiar din România (atât în cazul posturilor publice, cât şi a posturilor comerciale), în general, se poate urmări străduinţa pentru alinierea la normele de pronunţie din Ungaria.

În baza materialului acumulat pe parcursul monitorizărilor lingvistice, s-a dovedit faptul că foarte rar se pot auzi greşeli de pronunţie provenind din funcţionarea necorespunzătoare a aparatului articulatoriu, respiraţie fluierătoare sau fonaţii total greşite, într-o mai mare măsură însă, delimitări cu blocarea coardelor vocale, segmentări derutante şi inexplicabile, accentuări mediatice frecvente şi foarte la modă, cum sunt accentuarea inversată a numelor proprii, accentuări repetitive nefuncţionale, intonaţie plutitoare la sfârşitul cuvintelor, lipsa intonaţiei descendente la sfârşitul propoziţiilor etc., dar tot aici, trebuie să enumerăm şi acele fenomene de contact care la nivel fonetic şi lexical, ne demonstrează efectul limbii române asupra limbii maghiare (semilungimea vocalelor, ritmul crescut de vorbire, calculi lingvistice, denumiri traduse greşit etc.).

BDD-V625 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:32 UTC)

Bibliografie:

Balázs Géza: *Magyar nyelvkultúra az ezredfordulón*. A-Z Kiadó, Budapest, 1998.
Balázs Géza: A média nyelvi normája. In: *Magyar Nyelvőr*, 124. évf. 1. szám, 2000. január-március, pp. 5-24.
Balázs Géza: *Lehetséges nyelvi szabványok*. A-Z Kiadó, Budapest, 2000.
Balázs Géza: *Médianorma. A nyilvános megszólalás esztétikája*. Magyar Rádió, Budapest, 2000.
Balázs Géza: Sajtónyelv – médianyelv – médianorma. In: H. Varga Gyula (szerk.): *Kommunikáció és nyelvhasználat*. Acta Academiae Paedagogicae Agriensis, Nova Series Tom. XXXI. Sectio Scientiarum Economicarum et socialium. Eszterházy Károly Főiskola Tudományos Közleményei, Eger, 2004., pp. 44-55.
Balázs Géza: A rádiók kiejtési normája. In: Zimányi Árpád (szerk.): II. Egri Kiejtési Konferencia, Acta Academiae Paedagogicae Agriensis, Nova Series Tom. XXXIII. Sectio Linguistica Hungarica. EKF Líceum Kiadó, Eger, 2006. pp. 46-55.
Bálint Emese – Péntek János (szerk.): *Oktatás: nyelvek határán – Közelkép a romániai magyar oktatásról.* Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy, 2009.
Balogh Lajos: A nyelvi regionalitás szintjei. In: Balogh Lajos-Kontra Mikós (szerk.): *Élőnyelvi tanulmányok*. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete – Linguistica A/3., Budapest, 199í., pp. 121-133.
Benő Attila – Szilágyi N. Sándor (szerk.): *Nyelvi közösségek – nyelvi jogok*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár, 2006.
Buda Béla: A tömegtájékoztatás nyelvének néhány kommunikáció-lélektani és szociolingvisztikai sajátossága. In: *Nyelvészet és tömegkommunikáció II.* (szerk. Grétsy László), Tömegkommunikációs kutatóközpont, Budapest, 1985., pp. 5-30.
Cserés Miklós – Deme László: *A rádióban elhangzó beszédről*. Tömegkommunikációs kutatóközpont, Budapest, 1976.
Deme László: A kiejtés törvényeinek tanítása és tanulmányozása. *Nyr*. 94, 1970. , pp. 270-80.
Deme László: A „rádiós alaphelyzet". A beszéd szemszögéből. In: Cserés Miklós - Deme László: *A rádióban elhangzó beszédről*. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest, 1976., pp. 15-22.
Elekfi László-Wacha Imre: Az értelmes beszéd hangzása. Szemimpex Kiadó, Budapest, 2003.
Előry Vilma: Nyelvi norma – stílusnorma. In: Kemény Gábor (szerk.): *Normatudat – nyelvi norma*, a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Budapest,1992., pp.31-40.
Fülei-Szántó Endre: Bomló kétnyelvűség. In: Kontra Miklós (szerk.): *Társadalmi és területi változatok a magyar nyelvben*. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete – Linguistica A/9., Budapest, 1992., pp. 35-45.
Kemény Gábor (szerk.): *Normatudat – nyelvi norma.* MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 1992.
Knoll, Reinhold: Gedanken zum Fernsehen, In: *Kétnyelvűség*, VI. évf. 2. sz., 1999, 23-39.
Péntek János: A nyelv ritkuló légköre. Szociolingvisztikai dolgozatok. Komp-Press Kiadó, Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár, 2001.

BDD-V625 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:32 UTC)

Péntek János: Eltérő szerkezetek kiegyenlítődése nyelvi kontaktusban. In: Borbély Anna (szerk.): *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében*. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 2000, pp.165-172.
Péntek János: Gondolatok a magyar nyelv mai helyzetéről. Magyar Nyelv, 1998, 43-49.
Szende Tamás: *A beszédfolyamat alaptényezői*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976.
Villó Ildikó: A nyelvi norma meghatározásáról. In: Kemény Gábor (szerk.): *Normatudat – nyelvi norma*. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 1992., pp. 7-23.
Wacha Imre: *Szöveg és hangzása: cikkek, tanulmányok a beszédről*. Magyar Rádió Rt., Budapest, 1999.
Követelményminimum a rendszeresen megszólalók mikrofonjogának megadásához. Magyar Rádió, 1993.
Studiul monitorizării limbii maghiare în programele audiovizuale din România, 2011, 2012 http://www.cna.ro/Studiul-monitoriz-rii-limbii.html, www.sapientia.ro

BDD-V625 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:32 UTC)